El paper dels centres d'estudis i de la indústria turística en la preservació del patrimoni del País Valencià

Antonio PICAZO CÓRDOBA
Arquitecte i urbanista, membre del col·lectiu Vetges tu i Mediterrània

5.1.- Els centres d'estudis, motors de l'anàlisi de la política patrimonial de l'administració

Jo vinc de València i pense que, com més al nord i més a l'est, la situació és més idíl·lica. Allí hi vivim molt bé, però sembla que ací les associacions s'interrelacionen millor que les del País Valencià.

Per això, jo voldria fer algunes precisions, perquè està clar que el paper, segons la meva opinió, que tenen els centres d'estudis comarcals és el de la creació i la difusió del concepte del què és l'estima de les coses, o sia, la societat civil, si funciona. La societat civil funciona d'eixa forma: creant associacions i entitats de relació de gent que sempre funciona gratis, sense que ningú li pague, perquè vol i perquè hi té un interès. És un paper diguem-ne que heroic, similar al que pot tenir també una associació de dansa, en què els membres van tots els dies a ballar. Açò és formar part de la societat civil: establir unes coses que són paper de les associacions i altres coses, de l'administració.

Però aquesta és una disjuntiva absolutament falsa, perquè jo crec que les associacions sempre han d'anar en contra de l'administració. A més, l'administració ha de donar-los diners perquè vagin en contra seva. Aquesta és l'única manera possible: publicar els escrits que critiquen a l'administració, perquè l'administració ha d'ajudar sempre a aquell que la critica per poder corregir. És l'única dinàmica: no es poden plantejar coses amb diferents ritmes: tu fas això i jo faig allò. Normalment, l'origen mateix i la sociologia de la gent que està en els estudis comarcals, precisament, és de gent que no vol quedar-se a casa, que s'interessa pel seu voltant i que, segurament, té una visió crítica de les coses perquè està a prop del què passa i tenen informació de primera mà. Per tant, el què s'ha de fer és pagar-los perquè continuïn sent crítics, i pagar-los de més.

Per això, m'ha emocionat la creació de l'Institut Ramon Muntaner. Reconec que, quan vaig rebre la invitació, primer, em va agradar que aquest Institut existira. No sabia molt bé a què es dedicava i a mesura que he anat coneixent açò, me pareix magnífic. Però tota aquesta feina necessita l'aportació de recursos, encara que no estic pensant només en els sous: hi ha moltes maneres de transferir energia, diners... Per exemple, aquesta coordinació d'avui és importantíssima, encara que possiblement hi ha algú que cobra un sou per organitzar tot això.

Hi ha també les publicacions. En este sentit, les publicacions són fonamentals, moltes vegades gràcies als centres d'estudis comarcals. Als llibres de festa major, per exemple, després de la salutació de l'alcalde ve un article d'història de la ciutat i després ve un recull de fotos. Això no passava fa cinquanta anys, ni en fa trenta. I la gent del poble es reconeix en eixes fotos, en eixes històries, i és una cosa que només es pot fer des de l'escala infralocal, o sia, que és molt concreta. I eixa mateixa activitat fa una difusió. Per exemple, en el poble de Fallet, en el fulletó que s'edita en les festes del poble, a títol representatiu, moltes vegades porten escrits molt seriosos, i això és una gran conquesta.

O sia, eixe tipus de relació i de recolzament entre administració i centres d'estudis és imprescindible, però està clar que la confrontació política hi estarà sempre, és a dir, sempre hi ha una confrontació, a no ser que es vagi a lligar el què el polític concret vulgui obtenir d'unes persones que facin un acte determinat. Eixes persones, si són crítiques, diran: "No, farem el què ens convenga o lo que cregam que sigui convenient."

5.2.- La hiperdifusió del concepte de patrimoni

El mateix títol en rústica del col·loqui, "L'ús i l'abús del patrimoni", indica que, si estem usant-lo, què vol dir abusar-ne? Almenys hi ha una intriga en la pregunta, en el plantejament, que jo espere que en parlem: què és l'ús i què és l'abús.

Per una altra part, una cosa que volia assenyalar és la hiperdifusió, l'exagerat contingut de la paraula "patrimoni". És un perill. Igual que la paraula "eco", que ha canviat de significat, abans, fa trenta anys, la paraula "patrimoni" volia dir exclusivament "diners", no tenia altre significat. Ara ho és tot. S'ha corregut massa ràpid, massa creixent; això significa que el recurs de l'ús del patrimoni ha estat un èxit, és a dir, la defensa que se va fer del patrimoni artístic i arquitectònic en un moment determinat va ser un èxit, perquè, de prompte, la gent va descobrir que lo que tenia molts anys valia per alguna cosa. Llavors, eixa defensa, eixe camí, que era un camí de lluita, de confrontació, va tenir molt d'èxit, encara que ha tingut dos problemes molt greus: la sacralització del patrimoni, per una banda, i per l'altra banda, el seu inflament: ja tot és patrimoni.

Llavors, jo crec que s'haurien de trobar camins per a cada tipus de coses, que no fastidiaren el camí ja recorregut per un sector, i inventar-nos-en de noves. I a banda de posar-hi imaginació, cal tenir la certesa de què l'inflament de la paraula patrimoni és una bola que està a punt de rebentar: aquesta és la meva opinió. Però, feliçment, hi ha moltes coses que encara entren al patrimoni i un pot dir, "Ui, és veritat!". Per desgràcia són coses que a vegades salven lo que està salvat i només se n'està fent una carta de venda i de màrqueting, perquè després no ocupin res de res en aqueixes declaracions. L'únic que s'ha de fer, quan ja s'ha difós el missatge, és estendre'l, eixir de la cèl·lula local i, d'alguna forma, sobretot amb publicacions, difondre'l i que acabi prenent cos.

5.3.- La relació entre les dinàmiques en el sector turístic i la preservació del patrimoni: el cas del País Valencià

S'estan produint canvis en la dinàmica del sector turístic, però no són molt afalagadors, s'ha de reconèixer, perquè, donat que ja han destruït tota la franja marítima, el que queda, caurà, encara que coste un poc més. Ja hi ha alguns que estan defenent això, un patrimoni paisatgístic: també el paisatge apareix com a element de protecció. Realment, el negoci que està organitzat al voltant del turisme en tota la costa en general, però en concret a València, té unes característiques industrials el resultat de les quals és com comparar un hostal de no sé qui amb tota una cadena d'hotels.

Una de les coses que caracteritzen a València és el desenvolupament turístic, que juntament amb el de Marbella, té una referència pareguda en la forma en el marc de les pel·lícules d'Ozores i companyia als anys seixanta. Què és exactament el que es busca i què és el que es dóna? Una de les inversions culturals més grans ja s'ha produït fa molt de temps en el tractament del turisme. Mario Gaviria va realitzar, amb una beca MAC, uns treballs a Benidorm i hi va desenvolupar unes tesis: va descobrir que allò era un exemple quasi protegit d'indústria turística, és a dir, que hi ha una gran capacitat de mobilització d'una gran quantitat de gent: una fornada de quinze dies, "vuelta y vuelta", una altra fornada de quinze dies, etc: sempre exactament el mateix. Això té una força, una quantitat de diners al seu voltant, que és impressionant.

Després està el tema de l'urbanisme. L'urbanisme no és molt fàcil de canviar, però fer-ne de més és facilíssim: ara mateix s'han fet lleis a València que plantegen els programes d'actuació urbanística, que han posat en mans del sector privat la decisió d'on, com i quan urbanitzar, mentre que els ajuntaments l'únic que poden fer és corregir les actuacions. Perquè qualsevol hi pot fer un programa d'actuació integrada, els famosos PAIS. Quan se presenta un programa d'actuació, la filosofia és que si algú vol gastar-s'hi diners, s'eixirà amb la seva, aquesta és la filosofia bàsica.

Per tant, els ajuntaments o l'administració són els avaladors per fer prevaldre els drets de la gent. Han deixat la decisió en mans de gent que hi està invertint potser dos milions de metres quadrats i uns quants mils de milions d'euros en termes generals, en mans de persones que, només amb la roba i els maletins de diners que porten, ja no saps què fer. La decisió última de si s'aprova o no està en mans dels ajuntaments i de les conselleries, però la dinàmica és aprovar-ho perquè, com ja s'han berenat tota la costa, s'ha d'anar cap a l'interior. Llavors, per descomptat que existeix l'estratègia del turisme d'hotels xicotets "amb encant", que és com una marca: ja sabem què ens hi trobarem, amb una casa, etc. i això està molt bé. Jo tinc un amic que té un hotel d'aquests amb encant, en un poble de quatre cases buides, que no existia com a poble, i ara ja hi ha cinc cases més. Però, és clar, els hotels amb encant no donen per centenars de milers de persones que han d'anar i tornar, i no dóna per una economia acostumada a rebre tants milions de pessetes, només focalitzada en funció d'això, perquè la construcció és el màxim interès i, a més, tenen tanta seguretat en què cada any continuaran, que és una màquina que és molt difícil d'aturar.

Quan ja s'ha acabat amb la costa valenciana van a per Almeria: per tota eixa costa que comença a Torrevieja (un altre cas que s'ha de visitar, un exemple contrari a Benidorm: l'un és en altura, i l'altre en extensió. No sé quin dels dos és més aberrant, potser prefereix Benidorm) fins al cap de Gata, que almenys és parc natural i saben que es pararan allí, estan comprant totes les finques, de més de dos milions de metres quadrats, perquè a València s'han seguit dues línies: una d'ordenació de territori, que planteja la protecció d'elements paisatgístics, i una d'ampliació brutal de la protecció del patrimoni, és a dir, qui hagi de construir per damunt d'una certa cota ha de donar la mateixa quantitat de terrenys com a cessió pública. Ara la gent està comprant muntanyes, perquè així podrà edificar on ara ja no pot. Llavors, com que regalen una muntanya, que ja és protegida perquè no és edificable per la seva constitució, volen que els deixin edificar dos milions de metres quadrats en l'horta, en una vall. Està funcionant així, ara. Hi ha 60, 70, 80 camps de golf projectats, però ara l'administració ha fet una llei per regular-los, perquè diu que és la conselleria qui els aprova, no els ajuntaments. És a dir, que als ajuntaments no els deixen oposar-se als camps de golf, en primer lloc perquè, com que són tan grans, a vegades necessiten tot el terme municipal i en segon lloc, perquè diuen que el camp de golf té interès social perquè desestacionalitzarà l'oferta turística, és a dir, perquè vinguin més turistes més temps.

Com que l'únic recurs per això normalment és la venda, es funciona en agrupaments tipus Benidorm i en "resorts", que també estan funcionant ara, sobretot a Múrcia, on estan muntant "resorts" tipus Jamaica, que tenen un camp de golf. Et posen una polsera i ja no ixes d'ahí, després ja tornes cap a casa: com

quan anem de viatge de noces a Cancún. Llavors, exactament, el nostre projecte turístic és Cancún. Per exemple, anant a l'aeroport de San Javier de Múrcia (un aeroport que es pareix extraordinàriament, en grandària i sobretot en ambient, a l'aeroport d'Abu Simbel), hi ha un camp de golf amb una tanca que encercla un milió de metres quadrats, on estan fent una reproducció històrica i artística amb ruïnes fenícies. Més patrimoni? Això no pot ser!

Per l'altra banda, no tot és negatiu. Ara hi ha accions públiques interessants que estan treballant: s'estan recuperant molts edificis, moltes vegades per l'acció de gent que investiga la seva història. Això és importantíssim perquè, per exemple, un edifici passi a ser la delegació del govern. També estan gastant-se milionades impressionants en la preservació del patrimoni religiós amb "La Llum de les Imatges", exposicions tipus "Las edades del hombre". Ara, enguany, es farà la de Sant Mateu, que depèn de la diòcesi de Tortosa. Jo crec que aquest és un plantejament que està molt bé, que està dirigint molts diners a llocs que no són estrictament centrals: Segorbe un any, que va anar molt bé, Oriola després, ara Sant Mateu. Aquest projecte va funcionant, encara que jo sospite que ha servit per reparar i reposar el patrimoni de l'església sense contraprestacions. A pesar de tot, és un patrimoni tan valuós i tan meravellós com l'altre, en el que també s'han de gastar diners. Gastant-se només un 20% del pressupost d'un any de "La Llum de les Imatges" en tindríem per començar a treballar en la recuperació d'altres patrimonis, inclosos els etnogràfics i etnològics.